

Sisä- vai ulkopaikallissija?

1.

Pari vuotta sitten (Vir. 1983 s. 575—576) retkeilytin Kielemme käytäntö -osaston lukijoita Päijänteen vesillä, kesäillan maisemien parissa. Samalla manasin merikarttaan kirjattujen paikannimien oikeinkirjoituskurjuutta, josta on vastuussa merenkulkuhallitus.

Tällä erää Päijänne on yhtenä jää-aavana eivätkä maisematkaan ole yhtä piirteikkäitä kuin kesäisin. Silti jatkan matkaani; pakkasia liennytään teen sen nytkin kesäretkenä ja annan laineiden liplattaa. Merikartan heikkouteen en puutu, vaikka puuttumisen aiheuttaisi tämänkertaisellakin taipaleella. Sen sijaan liikun saarimaisemissa viimekertaisesta pohjoiseen ja tarkkaan, miten saarennimet taipuvat.

Vene lähtee *Sikosaaresta* ja pyörittää suoraan pohjoiseen. Emme nyt pysähdy vanhaan rajasaareen *Haukisaareen*. Vähän ajan päästä ollaan jo Rauanlahden suun saarisokkelossa.

Noustaako *Vähään-Kelloon* vai itseensä *Rauansaareen* vai *Kinnariin*? Ehkä haus Kempaa on tehdä pyrähdyksiä sisempiin pikku saariin, joita osaksi erottavat vain ruoikkoiset matalikot: *Isoon-Sääkseen* ja *Vähään-Sääkseen*, jotka kerran ovat olleet Sääksmäen erämaiden rajakohtia, tai niiden taakse *Ahosaareen* ja *Puppeleihin*. Pienen selkäpaikan jälkeen ollaan salmen suulla. Emme pysähdy siinä *Mertasaareen* emmekä nouse liioin mantereeseen, Huhkaimen puoleiseen metsä- ja vuorimaastoon. Sen sijaan viivähdämme hetken *Maa-Kuivasessa*, jonka jakaa melkein kahtia merkillinen kannaspaikka, »ketvenne».

Laajasta *Kilvestä* eli *Kilvensaaresta*, sen louhuisilta rannoilta, on Vanhanselälle komeat näköalat. Niin olisi *Koutturista* eli *Koltturistakin*, jota mantereesta erottavaan salmeen lappalaismuori oli muinoin jäänyt kiinni kolttunsa helmasta. Koutturissa on yksi Pohjois-Päijänteen lapinkiuukaista, ikivanha hautaraunio, josta katse kantaa yli laajan ulapan. Emme nyt kuitenkaan jatka Koutturiin saakka, emme liioin *Laurikaiseen*, jonne Lauri-niminen Putkilahden isäntä oli kerran ovelasti leiriyttänyt ryssät. Oli sitten soutanut pois. »Ei Lauri meitä jätä, Lauri voal leikoale», olivat ryssät hokeneet, mutta Lauripa olikin jättänyt, ja sinne saareen olivat ryssät kuolleet.

Niin kuin huomataan, kaikki saaren-

nimet tällä reitillä taipuvat sisäpaikallissijoissa. »Sikosaarella», »Vähällä-Kellolla», »Kilvellä», »Laurikaisella» eivät olisi oikeita taivutuksia; kyseeseen tulevat vain *Sikosaarella*, *Vähässä-Kellossa*, *Kilvessä*, *Laurikaisessa*. Tämä taivutusseikka koskee vähin poikkeuksin kaikkia Suomen saarennimiä. Jopa ruotsalaisen Helsingin edustan saarennimet ovat suomalaistuesaan mukautuneet samaan malliin: *Seurasaarella*, *Porsaassa*, *Uunisaarella*, *Harakassa*, *Lonnassa*, *Korkeasaarella*. Vuosisadan alun teksteissä taivutettiin vielä »Seurasaarella», »Korkeasaarella». Nyt se tuntuisi auttamattoman vanhentuneelta. Poikkeuksena sisäpaikallisuudesta ovat vain *-maa*-loppuiset saarennimet (*Ahvenanmaalla*, *Luonnonmaalla*, *Mustikkamaalla*) eivätkä nekään tyystin; niinpä Pielisen suurimmasta saaresta, Juuan Paalasmaasta, on vanhastaan käytetty sisäpaikallisuus: *Paalasmaassa*, *Paalasmaahan*.

Mutta kun nykysuomalainen matkustaa ulkomaille, silloinpa taivutus muuttuukin. Lennähdetään »Kyprokselle», »Rhodokselle», »Kosille», »Kreetalle», »Mallorcalle», ja jos ei »Madagaskarille», »Borneolle» ja »Sumatralle» noin vain lennähdetäkään, nekin pyrkivät ajatuksissa ja puheessa noudattamaan samaa mallia.

Mallin lähde on helppo osoittaa: on sorruttu jäljittelemään ruotsin rakenteita (saarennimissä prepositio *på*, ei *i*). Vielä takavuosisikymmenien suomalainen tietokirjallisuus oli tässä kohden paljon tarkempaa: käytettiin yleisesti sisäpaikallissijoja, vaikka eivät ulkosijatkaan outoja olleet. Kun Juho Hollo teki v. 1930 mestarillisen suomennoksen Axel Munthen muistelmakirjasta »Huvila meren rannalla», hän kirjoitti *Caprissa*, ei »Caprilla». Seuramatkoilla ja seuramatkamainoksilla hemmotellut nykysuomalaiset sen sijaan kai suuntaisivat matkansa »Caprille».

Olisi aika palata suomenmukaiseen saarennimien taivutukseen. Poikkeuksiksi joutavat jäämään enintään *maa*-loppuiset saarennimet (*Hiidenmaalla* kuten *Ahvenanmaalla*) ja monikolliset nimet (*Molu-*

keilla, Baleaareilla), vaikka omista nimistä löytyisi kyllä tukea niidenkin sisäisijaisuudelle (edellä käytiinkin Päijänteen *Puppeleissa*). Joukkoviestimiin lipsahtaa »Kyproksella», »Mallorcalla» helposti jo käännöstekstien vaikutuksesta; kääntäjien kannattaisi olla varpeillaan. Mutta syytä havahtumiseen on matkatoimistoilakin. Mainosten ja esitteiden kieliasulla on epäämätön vaikutus yleiseen kielenkäyttöön — usein kielteinen, mutta jos halua riittää, yhtä hyvin myönteinenkin.

2.

Kun vajaa vuosi sitten kirjoitin eräässä sanomalehdessä noiden ulkomaisten saarennimien taivutuksesta, taisin osua pilkkaan. Kirjoituksen jälkeen minulle huomautettiin, että ulkosijojen uusi käyttö, sanoisiko seuramatkakäyttö, on levinnyt vielä pitemmälle. Matkatoimisto voi myydä matkoja »Jaltalle» ja lentoemäntä kuuluttaa pian laskeuduttavan »Riminitille». Sekä *Jalta* että *Rimini* ovat kaupunginimiä, eivät saarennimiä, eikä muun taivutuksen kuin *Jaltaan*, *Riminiin* luulisi tulevan kenenkään mieleen. Jokohan pian mainostetaan tähän tapaan: »viikko Rhodoksella, viikko Ateenalla»? Siltä uhkaavasti näyttää.

Ulkosijojen vierasmallinen yleistymisen ei koske yksin saarennimiä. Vanhaan suomessa on käytetty sisäisijoja silloin kun tarkoitetaan jonkin rakennuksen tai huoneiston sisäpuolta. On käyty kylässä *naapuritalossa*, arkisin on tehty ostoksia *osuuskaupasta* tai *apteekista* ja pyhäisin on käyty *kirkossa*. On käyty myös *naapurissa* (= naapurin kotona) kuten *kylässä*, *lääkärissä* (= lääkärin vastaanottohuoneessa) kuten *naapurissa* ja murteittain jopa *nimismiehessä* kuten *lääkärissä*.

Kirkollakin on voitu käydä mutta se on eri asia, samaa kuin kirkon tienoilla:

kirkkomäellä tai kirkonkylässä. Samoin on rakennuksen sisäpuoli ja rakennuksen tienoo erotettu muutamissa muissakin tapauksissa: ollaan *saunassa* (kylpemässä) mutta toisaalta *saunalla* (esim. saunaa lämmittämässä, jolloin joudutaan liikkumaan saunan seinien ulkopuolellakin), samaten *riihessä* (sisällä) mutta myös *riihellä* (esim. riihitöissä, jolloin joudutaan olemaan ulkonakin eikä vain sisällä). Sama pyrkimys on osaksi voinut vaikuttaa siihen, että lähdetään *kesämökille* (ei niinkään »kesämökkiin» neljän seinän sisään nuokkumaan). Toisaalta tavallisesti muutetaan *kesäpaikkaan*.

Vasta kaupunkikulttuuri ja ruotsin *på* (joskus *vid*) -preposition vaikutus ovat johtaneet siihen, että ulkosijoja on alettu käyttää rakennusten sisäisistä umpitiloistakin. Kehityksen juuret ulottuvat ainakin viime vuosisadan lopun ruotsalaisvaikutteiseen puhekieleen. Vuonna 1881 keskusteltiin Kotikielen Seurassa siitä, olisiko sanottava »ylioppilashuoneella» vai »ylioppilashuoneessa». Kotikielenseuralaiset asettuivat kotoisen kielikorvansa mukaisesti kannattamaan inessiiviä. Vuonna 1948 taas Lauri Kettunen Hyvää vapaata Suomea -kirjassaan selitti *yliopisto*-sanan silloista käyttöä näin: »– ei käy juuri puhumisenkaan esim. tapaamisesta *yliopistossa*, vaan tavataan *yliopistolla*.» Jo kauan on myös aterioitu »Seurahuoneella», »Kalastajatorpalla» ja »Kulosaaressa Kasinolla». Tämyntyyppinen adessiivin käyttö on sentään pysynyt jollain tapaa aisoissa, kun asiaa on jatkuvasti pidetty mielessä.

Kymmenen tai parinkymmenen viime vuoden mittaan ulkosijat ovat kuitenkin puhjenneet uuteen kukoistukseen. Kettunen piti aikoinaan *yliopistolla*- ja *yliopistossa*-muotojen työnjakoa selvänä: »Väitettäiset, juhlat jms. pidetään tietysti *yliopistossa*.» Mutta nykyäänpä »yliopistolla» kuulee paitsi tavattavan myös opitettavan ja opetettavan, jopa väiteltävänkin. Samanlaista tapahtuu yliopiston »historiallis-kielitieteellisellä osastolla» ja sen »historian laitoksella». Ennen ei olisi tul-

lut kyseeseen muu kuin *osastossa, laitoksessa*.

Mitään kestäväää merkityseroa ei ulko- ja sisäsijojen vastakohtaan varaan näytä näissä tapauksissa rakentuvan, vaikka Kettunen juuri merkitysten erilaisuudella puolsi rinnakkaisuutta *yliopistossa ~ yliopistolla*. Ruotsin mukainen adessiivi on vain imaissut kotoisen inessiivin paikan. Ja näin on käynyt laajalti. Viitisen vuotta sitten (Vir. 1981 s. 400) kokoilin havaintojani: tehdään ostoksia »Sokoksella», päästään töihin »museolle», pidetään seuroja »Körttikodilla» (sen nimisessä opiskelija-asuntolassa) ja joudutaan »läänsairaallalle». Sen jälkeen olen havainnut ihmisten päätyvän myös »vanhustenkodille». Äskettäin kuulin, että jokin tilaisuus järjestetään Finlandia-talon »salilla».

Vielä ei aterioida »ravintola Punaisella Hatulla», ei asuta hotelli »Intercontinentalilla», ei etsitä asiakirjoja »Valtionarkistolta» eikä asioida »Kansallis-OsakePankilla». Tuskin liioin ollaan töissä »laboratoriolla» (vai joko oltaisiin?) tai käydään kirjoja ostamassa »Akateemisella Kirjakaupalla». Jos nykymeno jatkuu, on tällainenkin tulevaisuudenkuva kyllä pian totta — ja sijojen käyttö samalla perin pohjin myllertynyt. Se ei olisi suotuisaa kehitystä. Ulkopaikallissijojen nykyinen tulva ei lisää kielen selvyyttä eikä viivahteikkua; kielen vanhaa kourantuntuva havainnollisuutta se ei vahvista vaan heikentää. Miksi selvästi tajuttava paikan sisus olisi ilmaistava samalla sijalla kuin paikan pinta tai ulkopuoli, saati abstrakti väline, olotila, hallussaolo tai omanaolo? Ei kai vain siksi, että se on yli alojensa paisunutta vieraslähtöistä muotia?

TERHO ITKONEN